

Uloga kazališne lutke u odgoju djece predškolske dobi

Mesec, Lana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:732219>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Lana Mesec

**ULOGA KAZALIŠNE LUTKE U ODGOJU DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Čakovec, srpanj 2024.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Lana Mesec

**ULOGA KAZALIŠNE LUTKE U ODGOJU DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

MENTOR: red. prof. mr. art. Ljubomir Levačić

SUMENTOR: mag. art. Andrija Večenaj

Čakovec, srpanj 2024.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD.....	3
2. LUTKARSTVO.....	4
3. SCENSKA LUTKA.....	5
3.1. <i>DIJETE I LUTKA</i>	6
4. RUČNE LUTKE	7
4.1.1. <i>ANATOMIJA GINJOLA</i>	8
4.1.2. <i>ANIMACIJA GINJOLA</i>	9
4.2. <i>ZIJEVALICA</i>	11
4.2.1. <i>ANATOMIJA ZIJEVALICE</i>	12
4.2.2. <i>ANIMACIJA ZIJEVALICE</i>	13
5. LUTKE NA ŠTAPU	14
5.1. <i>LUTKA JAVAJKA</i>	14
5.1.1. <i>ANATOMIJA JAVAJKE</i>	15
5.1.2. <i>ANIMACIJA JAVAJKE</i>	17
5.2. LUTKE ZA KAZALIŠTE SJENA	18
5.2.2. <i>ANATOMIJA LUTKE SJENE</i>	19
5.2.3 <i>ANIMACIJA LUTKE SJENE</i>	20
5.3. <i>VELIKE ILI GIGANTSKE LUTKE</i>	21
6. LUTKE NA KONCIMA – MARIONETE	22
7. LUTKA I ODGOJ	24
7.1. <i>ULOGA LUTKE U RAZVOJU GOVORA</i>	24
7.2. <i>ULOGA LUTKE U RAZVOJU SOCIJALNIH VJEŠTINA</i>	25
7.3. <i>ULOGA LUTKE U RAZVOJU EMOCIJA</i>	26
7.4. <i>ULOGA LUTKE U STVARANJU POZITIVNE SLIKE O SEBI</i>	27

7.5. ULOGA LUTKE U RAZVOJU DJEČJEG STVARALAŠTVA.....	27
7.6. ULOGA LUTKE U SPOZNAVANJU ŽIVOTNIH SITUACIJA	28
7.7. ULOGA LUTKE U RAZVOJU MOTORIKE.....	28
7.8. ULOGA LUTKE U RAZVOJU SAMOSTALNOSTI.....	29
7.9. ULOGA LUTKE U RAZLIKOVANJU SNA OD JAVE	29
8. DIJETE, ODGOJITELJ I LUTKA.....	30
9. PRAKTIČNI DIO RADA – IZRADA ŠTAPNIH LUTAKA JAVAJKI	33
9.1. SKICA, MATERIJALI I PRIBOR	33
9.2. IZRADA GLAVE I TIJELA.....	35
9.3. ZAVRŠNI PROCES.....	37
10. ZAKLJUČAK	39
11. LITERATURA.....	40
12. PRILOZI	41
13. IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOGA RADA	43

SAŽETAK

Ovim se završnim radom propituje uloga kazališne lutke u odgoju djece predškolske dobi. Lutka je temeljno izražajno sredstvo scenske umjetnosti, odnosno lutkarstva. Međutim, lutka je u djetetovom životu prisutna od najranijeg djetinjstva. Dijete lutku doživljava i prihvaća kao dobronamjernoga prijatelja. Ona je jedna od najpoticajnijih, najljepših, najosjećajnijih igraćaka u doba dječjeg odrastanja. Pomaže djetetu da se oslobodi, opusti i stvori svoj svijet u kojem će se osjećati sigurno, voljeno i zaštićeno. Djeci najbliže i najpogodnije lutke za scensku igru su štapne lutke u mnogobrojnim varijantama – ginjol lutke, lutke sjena, plošne lutke, lutke na prstima ili marionete u najjednostavnijem obliku. Svaka vrsta lutke ima svoje posebne karakteristike, način pokretanja i anatomiju. Lutke imaju značajan utjecaj na razna razvojna područja djeteta. Među mnogim vrijednostima koje se prepisuju interakciji djeteta s lutkom, najznačajnije su one da osnažuje djetetovu sliku o sebi, potpomaže razvoju govora kroz verbalno izražavanje, nudi djetetu prihvatljive izlaze za oslobađanje emocija, potiče razvoj socijalnih vještina, omogućuje djetetu da doživi i spozna različite životne situacije te mu pomaže da razlikuje san od jave. Ulogu u dječjoj igri sa scenskim lutkama ima i odgojitelj koji ponajprije mora stvoriti poticajno, sigurno i ugodno okruženje za dječju igru. Cilj je rada iznijeti širok raspon pozitivnih utjecaja i mogućnosti kazališne lutke u odgoju djece predškolske dobi te prikazati izradu štapnih lutaka javajki.

Ključne riječi: kazališna lutka, djeca, odgoj, utjecaj, razvoj

SUMMARY

The paper deals with the question of what role the theater doll plays in raising preschool children. In general, the doll is a fundamental means of expression of performing art, that is, puppetry. However, the doll is present in the child's life from early childhood, and the child sees and accepts the doll as a benevolent friend. It is one of the most stimulating, beautiful, sensitive toys in the age of children's upbringing. It helps the child to free himself, relax, create his own world in which he will feel safe, loved and protected. The closest and most suitable dolls for stage play for children are stick dolls in numerous variants, ginjol dolls, shadow dolls, flat dolls, dolls on the fingers, and marionettes in the simplest form. Each type of doll has its own special characteristics, mode of initiation and anatomy. Dolls have a great influence on various developmental areas of the child. Among the many values that are prescribed for the child's interaction with the doll, the most significant are those that strengthen the child's self-image, support the development of speech through verbal expression, offer the child acceptable outlets for the release of emotions, encourage the development of social skills, enable the child to experience and realize different life situations, and help him to distinguish sleep from reality. A role in children's play with stage dolls is also played by the educator, who must first of all create a stimulating, safe and pleasant environment for children's play. The aim of the paper is to present a wide range of positive influence and possibilities of the theater doll in the education of preschool children and to show the production of Javaika stick dolls.

Keywords: theater doll, children, education, influence, development

1. UVOD

Djeca se s lutkama počinju susretati već u najranijem djetinjstvu. Međutim, mnogi nisu upoznati s time koliko je lutka važna u dječjem odrastanju i razvoju.

„Lutke mogu letjeti, nestajati, smanjivati se, lutke-životinje govoriti ljudskim glasom, predmeti počinju „misliti“ i „osjećati“, cvijeće pred našim očima raste, drveće u šumi pleše, nestaju i nastaju trgovi, sela gradovi. Mogućnosti su neograničene“ (Pokrivka, 1985, str. 10).

Upravo radi brojnih mogućnosti koje nam lutkarstvo pruža, dijete počinje prepoznavati različite kretnje, karaktere, raspoloženja i događaje. Navedeno potiče djetetov misaoni, imaginacijski i emocionalni svijet te mu pomaže da riječima izražava svoj (sve bogatiji i složeniji) doživljaj svijeta i svoje mjesto u njemu (Hicela, 2005, str. 7).

Tijekom studiranja i boravka u dječjim vrtićima u sklopu fakulteta i stručno pedagoške prakse, često sam se susretala s razno raznim lutkama. Lutke su najčešće bile korištene u svrhu lutkarskih predstava i dječje igre. Osim navedenog, lutke se mogu koristiti i u terapijske svrhe, kao sredstvo komunikacije, kao poticaj za razne aktivnosti i slično. Uvidjevši široki spektar mogućnosti koje lutke donose u radu s djecom, odlučila sam ih bolje istražiti. Istraživala sam vrste lutaka, njihovu anatomiju i animaciju, njihov utjecaj na različita razvojna područja djece predškolske dobi, te sam izradila tri štapne lutke javajke koje se mogu koristiti u odgojno-obrazovnom radu.

2. LUTKARSTVO

U kompleksu scenske umjetnosti, pojedine grane (drama, balet, pantomima i lutkarstvo) imaju svoje specifične izražajne mogućnosti, svoje teme te svoje polje djelovanja. Od svih grana scenske umjetnosti, lutkarstvo je najpogodnije za prikazivanje bajki, fantastike, čudesnih prizora, i upravo je zato kazalište lutaka toliko blisko djeci (Pokrivka, 1985, str. 8). U kazalištu lutaka, za razliku od ostalih formi u kojima je tvorac i građa scenskog lika čovjek, tvorac scenskog lika je glumac – animator, a građa scenskog lika glumčev glas i lutka (Glibo, 2000, str. 54). Lutka je temeljno izražajno sredstvo lutkarstva (Županić BeniĆ, 2009, str. 8). Najznačajniji teoretičar i povjesničar lutkarstva Henryk Jurkowski lutku definira kao „trodimenzionalnu figuru izrađenu od različitih materijala poput drva, voska, papirmašea, platna ili metala. Namijenjena je kazališnoj izvedbi da prikaže čovjeka ili neko drugo biće, a oživljava je čovjek uz pomoć žica i štapova kojima manipulira izvana ili neposredno vlastitom rukom, ukoliko je, na primjer, manipulirana iznutra“ (Kroflin, 2020, str. 15). Prema Županić BeniĆ (2009) lutkarstvo je sinteza umjetnosti koja u sebi objedinjuje likovni, glazbeni, dramski, plesni i književni izraz, stoga nudi bezbrojne mogućnosti kreativnog izražavanja, kako za djecu, tako i za odrasle. Bit je lutkarstva, kao grane scenske umjetnosti, u neobično lijepom, poetskom činu oživljavanja nežive materije preko glumaca lutkara (Pokrivka, 1985, str. 8). Također, lutkarstvo integrira gotovo sve discipline koje su važne za djetetov razvoj: percepciju, shvaćanje, pokret, koordinaciju, socijalizaciju i govor (Ivon, 2005, str. 9).

Slika 1.

Vrste scenskih lutaka

(Izvor: <https://www.profil-klett.hr/lutka-prijatelj-i-suradnik-u-ucenju>)

3. SCENSKA LUTKA

Svijet lutaka je svijet poezije, humora, satire i fantastike, svijet koji ne poznaje granice između ljudi, životinja, biljaka i predmeta (Pokrivka, 1985, str. 9). Scenska lutka u suvremenom je kazalištu likovna tvorevina koja ima neke srodnosti sa skulpturom ili slikom, ali se izdvaja svojom specifičnom i najvažnijom osobinom, a to je mogućnost pokreta i dramskog izraza putem kretanja (Pokrivka, 1985, str. 10). Nadalje, Pokrivka (1985) navodi kako je likovni izraz scenske lutke pojednostavljen, sažet i stiliziran, a to mu dopušta mnoštvo varijacija, raznih mogućnosti i otvorenosti. Vrlo je važno da se kod likovnog izraza izbjegava pretjerana karikatura, ružna deformacija likova ili forsirana ekspresija koja može dovesti do neprepoznavanja likova. Ako je stilizacija gruba, tvrda ili neoplemenjena, dijete se ne može identificirati s takvom lutkom i tada se ne razigrava dječja mašta koja je potrebna da se sve ne bi svodilo na besmisleno i bezrazložno kretanje na sceni (Glibo, 2000, str. 124). Nadalje, Glibo (2000) objašnjava da djeca neprihvatanje takvih lutaka manifestiraju kroz ponašanje, npr. razgovaraju za vrijeme predstave ili su izrazito pasivni u praćenju tijekom radnje. Osim likovnih kvaliteta, scenska lutka mora biti i lutkarski funkcionalna, što znači da može jednostavno obavljati sve radnje koje su vezane uz njezin karakter (Pokrivka, 1985, str. 11).

Postoje različite mogućnosti podjele scenskih lutaka. Autorica Županić Benić (2009) u svojoj knjizi *O lutkama i lutkarstvu* lutke dijeli prema načinu pokretanja i prema poziciji s koje se animiraju:

1. Podjela lutke prema načinu pokretanja:

- ručne lutke (ginjol, zijevalica);
- lutke na štapu (javajke, lutke za kazalište sjena i velike lutke);
- lutke na koncima (marionete).

2. Podjela lutke prema poziciji s koje se animiraju:

- odozdo (ručne lutke, štapne lutke);
- odozgo (marionete na koncima i marionete na žici).

3.1. DIJETE I LUTKA

Lutka je jedna od najpoticajnijih, najljepših i najosjećajnijih igračaka u doba dječjeg odrastanja. Pomaže im osloboditi se, opustiti i stvarati svoj svijet u kojem će se osjećati sigurno, voljeno i zaštićeno (Cacaj Ajh, 2008, str. 11). Scenska lutka u dječjem vrtiću svojom profinjenom i osebnom stimulacijom dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, ushita i razigranosti. Pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet te omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji i složeniji intimni doživljaj svijeta (Glibo, 2000, str. 114). U knjizi *Male lutkarske kuće* autorica Sonja Cacaj Ajh objašnjava kako je lutka za dijete simboličan znak njegovih želja i htijenja, te da lutka postaje pravo živo biće stvoreno u njegovoj mašti. Putem lutke dijete prikazuje svoje trenutne osjećaje i nadanja jer za lutku ne postoje prepreke, njoj je dopušteno činiti sve što bi dijete željelo činiti u stvarnome svijetu, ali ne smije radi zabrana ili prepreka.

Kada govorimo o karakteristikama lutaka, Glibo (2000) navodi da se djeca uvijek odazivaju igrom i trajno zadržavaju interes za lutku koja ispunjava zahtjev lutkovnosti, što znači da je lutka svedena na simbol, a ne na vjernu imitaciju živog lika, da je u likovnom pogledu jezgrovita, stilizirana, poetična, čitka i da predstavlja određeni karakter.

Dijete se s lutkom igra i pomoću nje stvara, stoga je važno da scenska lutka namijenjena igri predškolske djece sadrži mogućnost jednostavnog pokreta, da nije preteška ni prevelika.

Prema Pokrivki (1985) najpogodniji tipovi scenskih lutaka za dječju igru jesu:

- štapne lutke u mnogobrojnim varijantama;
- ginjol lutke;
- lutke sjena;
- plošne lutke;
- lutke na prstima;
- marionete u najjednostavnijem obliku.

4. RUČNE LUTKE

Ručne lutke ili lutke rukavice jednostavne su lutke upravo radi nezahtjevne izrade i animacije, te svojim nazivom otkrivaju i svoje osnovno obilježje. Navlače se na ruku poput rukavice i pokreću se pomicanjem prstiju, rotacijom šake i podlaktice. Sudbina ovih lutaka nastaje i nestaje u trenutku kada navučene na ruku lutkara, poput rukavice, progovaraju o sebi svojstvenim jezikom – jezikom lutke što ga razumiju svi ljudi (Županić Beniće, 2009, str. 10). Ručne su lutke radi svoje jednostavnosti djeci uglavnom najprihvatljivije jer kada ih animiraju, mogu ih potpuno kontrolirati i nesputano se uživjeti u lutkarsku igru. Također, Županić Beniće (2009) navodi kako ručne lutke obično odabiremo kada lik puno govori, kada se želimo koristiti lutkinim rukama na način da one u rukama drže rekvizite, kada priča ima mnogo likova koji se izmjenjuju, a malo je animatora, te kada želimo izvoditi predstavu u prostoru ne oviseći o prostornim i vremenskim uvjetima.

Kada govorimo o povijesti lutaka, ručne su se lutke nametnule i doživjele svoj procvat na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće, ističe Županić Beniće (2009). U to je vrijeme lutkarstvo bilo obiteljski zanat, a među pučanstvom su ga širile putujuće lutkarske družine. Upravo su zato ručne lutke bile idealne za izvođenje predstava na ulicama, trgovima ili sajmovima. Međutim, prije buđenja građanskoga društva, lutkarske su se predstave izvodile na dvoru ili u crkvi, no kako su se lutke sve više približavale građanima, tako su i lutke sve više sličile čovjeku i progovarale o aktualnim temama svoga doba. Naravno, o svim se temama preko lutaka govorilo neizravno i metaforično. Danas razlikujemo dva tipa ručnih lutaka – ginjol i zijevalicu.

4.1. GINJOL

Glavni je predstavnik ručnih lutaka ginjol. Riječ ginjol dolazi od francuske riječi *Guignol*. To je ime dao Laurent Mourgeut (1769.–1844.) malenoj lutki okrugle glave, velikih očiju, crvenih obraza, prćastog nosa i široka osmijeha, koja se proslavila i postala poznata po cijeloj Europi.

4.1.1. ANATOMIJA GINJOLA

Ginjol je vrlo jednostavna lutkarska forma. Njezin su izgled i animacija jednaki kao i kod drugih tipova lutaka te se nije puno mijenjala kroz povijest. Županić Benić (2009) anatomiju ginjola dijeli na tri elementa: predimenzioniranu glavu, izražene ruke i jednostavno tijelo koje čini haljinica koja prekriva ruku glumca, lutkara. Glava ručne lutke predimenzionirana je u odnosu na tijelo kako bi bila uočljivija. Kod klasičnih ginjola karakter je vrlo izražen, karikiran (veliki nos, istaknute oči i usta) kako bi publici bio vizualno odmah prepoznatljiv (Županić Benić, 2009, str. 27). Međutim, nije pravilo da lutka mora imati naglašen karakter, već ona može biti sve što nas okružuje. Primjer su bezlične ginjol lutke izrađene od stiroporne kuglice koja predstavlja glavu, a gola ruka tijelo gdje animator položajem ruke, pokretom i govorom opisuje karakter lutke i njezine emocije (Županić Benić, 2009, str. 13). Ruke ginjol lutke čine mali rukavi haljine na koje su pričvršćeni uvećani dlanovi. Takvim rukama ginjol može primiti neki rekvizit, a obično je taj rekvizit čak i tri puta veći od lutke, čime se postiže učinak komičnosti (Županić Benić, 2009, str. 28). Nadalje, tijelo, odnosno kostim lutke mora biti jednostavan, simbolički naznačen i neupadljiv kako bi lice i ruke došli do izražaja. Ginjol obično nema nogu, a ako ih ima, prebacuju se preko paravana prema publici, dok ruka ulazi u tijelo otraga u predjelu struka (Pokrivka, 1985, str. 12).

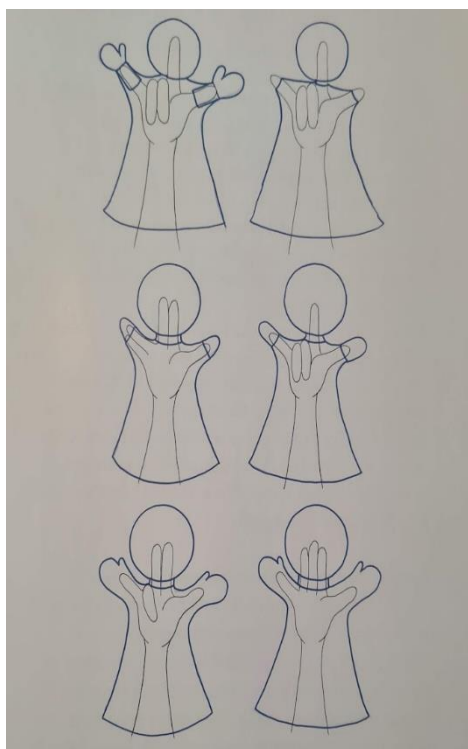
Slika 2.

Ginjol lutke

(Izvor: <https://repositorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A571/datastream/PDF/view>)

4.1.2. ANIMACIJA GINJOLA

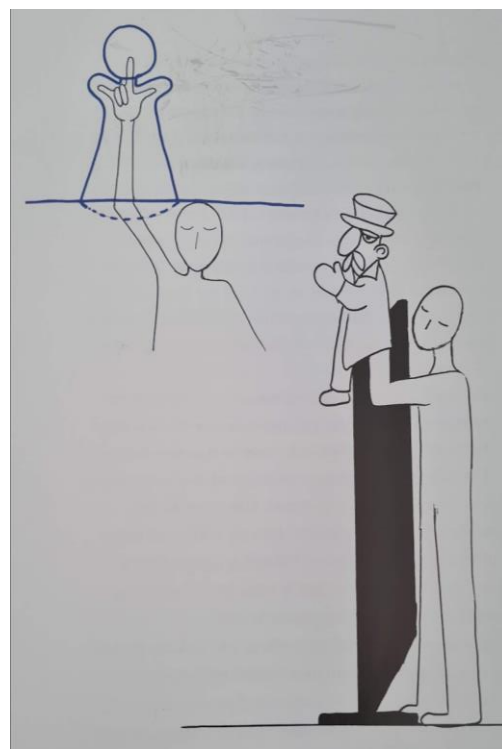
Lutkar lutku navlači na ruku kao rukavicu te svojim prstima i rukom upravlja njezinim pokretima. Na kažiprstu je lutkina glava, na srednjem ili malom prstu jedna ruka lutke, a na palcu druga (Pokrivka, 1985, str. 12). Autorica knjige *O lutkama i lutkarstvu* nešto više govori o pokretanju, to jest animaciji ginjola. Naime, opća karakteristika pokreta ginjol lutke jest grubost i prenaplašenost kako bi lutka bila zamijećena jer je ruka mala, a mogućnosti pokretanja nisu velike. Kada govorimo o glavi lutke, njezin položaj i pokreti također imaju određeno značenje. Na primjer, položaj glave sugerira lutkino raspoloženje. Glava opuštena prema naprijed označava potištenost, žalost i tugu. Blago unatrag nagnuta glava s „podignutim nosom“ prikazuje bahatost, egocentričnost, autoritet itd. (Županić Benić, 2009, str. 31). Ruke ginjolu omogućuju da maše, plješće, grli druge lutke, drži rekvizite, udara, hvata se za glavu i slično. Važno je da se radnja na sceni izrazi pravilnim gestama kako bi bila jasna i nedvosmislena. Također, pokret istovremeno može biti popraćen određenim zvukom, što doprinosi stvaranju iluzije da je lutka doista živa. Različita kretanja lutke, poput hodanja, naklona, ustajanja i slično, glumac lutkar postiže ritmičkom rotacijom podlaktice iz lakta, pokretanjem ručnog zgloba te pomicanjem ruke iz ramena. Ti pokreti moraju biti čisti, ritmični, gotovo odrezani, kao npr. u animiranom filmu, te jednostavni i uočljivi. Ruka koja animira lutku uzdignuta je tako da je nadlaktica paralelna s paravanom, a podlaktica okomito ispružena prema gore, držeći tako lutku uspravnom. Lakat je pritom pod pravim kutom. Županić Benić (2009) objašnjava zašto je upravo takav način držanja lutke bitan. Na taj se način lutka nalazi na visini koja je potrebna i teže dolazi do situacija gdje ona „potone.“ Taj je položaj ujedno i najlakši za glumca lutkara. Posljednja komponenta bitna za animaciju ginjol lutke jest glas koji oslikava njezin karakter i mora biti primjeren njezinoj veličini. Glas puno govori o određenoj osobi, pa tako i o lutki. Možemo ga promatrati prema visini, brzini glasa/govora, jačini/glasnoći, snazi, boji i kvaliteti glasa (Županić Benić, 2009, str. 37). Autorica Županić Benić (2009) na kraju ističe glavne komponente lutke: anatomija, izgled, pokret i glas međusobno se nadopunjuju čineći karakter lutke. Upravo zato sve komponente moraju biti u suglasju i harmoniji kako bi se dobio dojam da je lik lutke stvaran, živ i autentičan.

Slika 3.

Varijacije pokretanja ginjol lutke

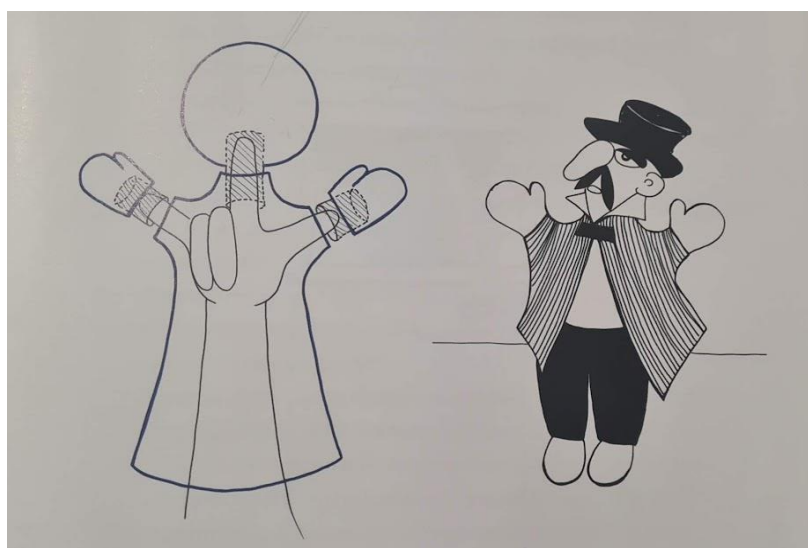
(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 4.

Položaj lutkara pri animaciji ginjola

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 5.

Tehnički i idejni crtež ginjola

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

4.2. ZIJEVALICA

Lutke zijevalice popularne su u lutkarstvu radi posebnosti otvaranja usta, te su uz ginjol najčešća vrsta lutaka u vrtićima, školama i domovima. Lutka zijevalica upotrebljava se kad je kod karaktera najizraženiji govor ili kad govor (riječ ili pjesma) nosi najveću poruku (Županić Benić, 2009, str. 39). Zijevalice mogu predstavljati ljude, izmišljena bića, ali prema spomenutoj autorici, zijevalice se najčešće upotrebljavaju kod prikaza životinjskih likova. Životinje u pričama i u stvarnom životu imaju izraženu njušku te uvijek komuniciraju ustima preko kojih pokazuju emocije, stoga su zijevalice u liku životinja idealne za djecu jer djeca obožavaju životinje, vole o njima slušati i čitati basne, crtati ih, glumiti, oponašati njihov hod, pokrete, glasanje i slično. Ako govorimo o njezinoj formi, lutke zijevalice mogu biti vrlo jednostavne, ali i vrlo složene. Na primjer, najjednostavnije zijevalice napravljene su od čarapa, umjesto očiju imaju prišite gumbe te se pojavljuju samo iza paravana. S druge strane, složenije lutke namijenjene su za televizijsku i filmsku produkciju, kao na primjer *mapeti*, lutke američkog lutkara Jima Hensona.

Slika 6.

Lutka zijevalica – ovca

(Izvor: autorski rad)

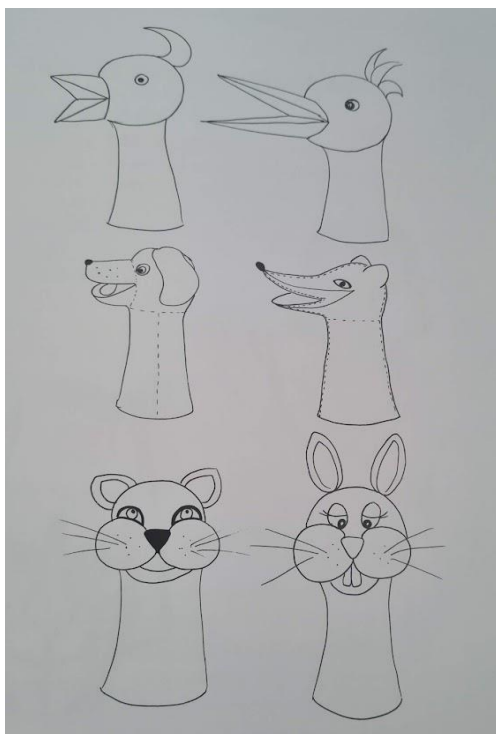
Slika 7.

Lutke zijevalice – pas, zec i mačka

(Izvor: autorski rad)

4.2.1. ANATOMIJA ZIJEVALICE

Najvažniji je dio lutke zijevalice njezina glava koju karakteriziraju izražena usta s mogućnošću otvaranja i zatvaranja. Možemo reći da su usta lutke zijevalice glavni pokretač cijele radnje. Lutka tim ustima, ovisno o tome kako su konstruirana, može nešto „progutati,“ pa tako lutka može npr. žvakati, može progutati ili ispljunuti poneki rekvizit ili isplaziti jezik (Županić BeniĆ, 2009, str. 45). Nadalje, kako će lutka izgledati te kakve će biti njezine izražajne mogućnosti očiju i usta ovisi o kreaciji, kreatorovoj mašti i različitim efektima. Kod zijevalica je najveći fokus gledatelja upravo na pokretima glave, stoga je logično da je glava najvažniji dio lutke (Županić BeniĆ, 2009, str. 46). Što se tiče tijela lutke zijevalice, može ga, a i ne mora imati. Prema Županić BeniĆ (2009) tijelo je kod te vrste lutaka manje bitno. Kad djeca animiraju zijevalice, jednostavnu zijevalicu čini glava, a tkanina koja predstavlja vrat produžena je i prekriva ruku do lakta poput ginjola. Ako se radi o složenijoj lutki njezino je tijelo trodimenzionalno, s rukama i nogama.

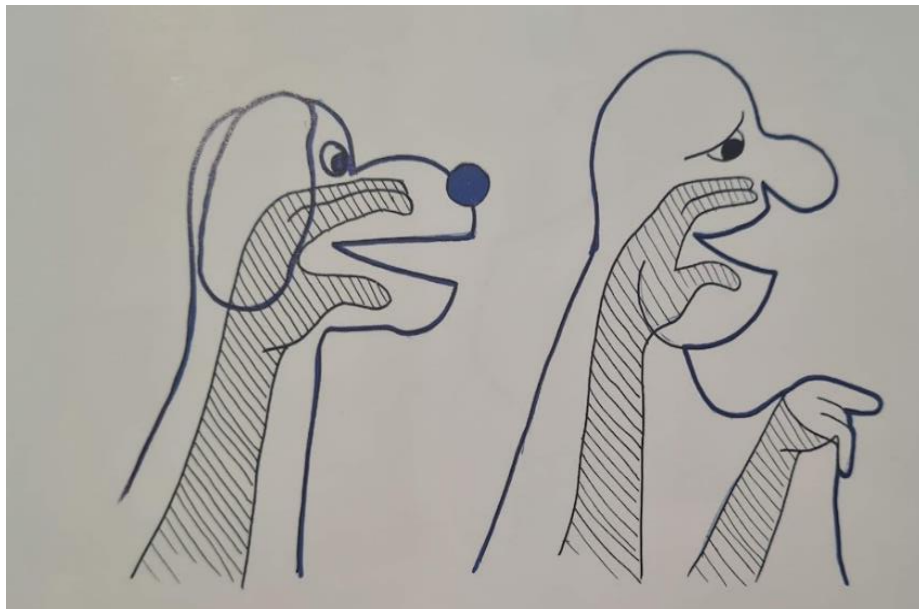
Slika 8.

Slike zijevalica

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

4.2.2. ANIMACIJA ZIJEVALICE

Zijevalica je također ručna lutka koja se animira navlačenjem na ruku, ali za razliku od ginjola lutkareve ruke otvaraju i zatvaraju lutkina usta što stvara privid da lutka stvarno govori. Zijevalica se stavlja na ruku tako da pregib između gornje i donje čeljusti pristaje izravno na utor između palca i kažiprsta animatorove ruke (Županić BeniĆ, 2009, str. 47). Lutkar drži lutku iznad glave ili ispred tijela, jednom rukom pokrećući glavu i usta, a drugom ruke i noge lutke. Međutim, ako se radi o složenijoj lutki konstruiranoj tako da sadržava složene pokrete tijela poput hodanja i hvatanja rukama, animiraju je dva lutkara. Jedan lutkar zadužen je za pokretanje glave, a drugi za pokretanje tijela.

Slika 9.

Animacija zijevalice

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

5. LUTKE NA ŠTAPU

Županić Benić (2009) pod pojmom štapne lutke podrazumijeva sve lutke koje pokrećemo i kontroliramo uz pomoć štapa i žica, a njima pripadaju i sve najjednostavnije lutke koje može izraditi svako dijete na način da nacrtanu figuru izreže i pričvrsti na štap. Lutka na štapu ima najviše mogućnosti od svih dosad opisanih lutaka te se pojavljuje u različitim oblicima. Ona može biti složena, a s druge strane izuzetno jednostavna i praktična, posebice u radu s djecom jer ih ne opterećuje složen mehanizam, već je dovoljno primiti lutku za štap i njome glumiti (Županić Benić, 2009, str. 74). Toj vrsti lutaka pripadaju lutka javajka, lutke za sjene te velike lutke.

5.1. LUTKA JAVAJKA

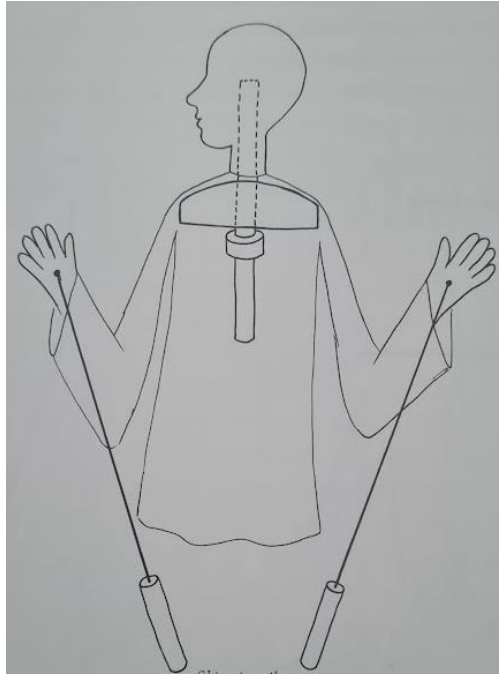
Javajka je lutka koja potječe s otoka Jave i njezin je izvoran naziv *wayang golek*, odnosno trodimenzionalna štapna lutka, a predstavlja jednu od najljepših i najneobičnijih manifestacija azijske kulture. Prema Pokrivki (1985) kod nas se lutka javajka pojavljuje u drugom likovnom obliku, ali s jednakom tehnikom animiranja. Dugačak štap prolazi kroz tijelo i pokreće glavu lutke. Ruke sadrže zglobove u ramenu, laktu, šakama i pokreću se uz pomoć dvaju štapova pričvršćenih za šake (Pokrivka, 1985, str. 12).

Slika 10.

Lutka javajka

(Izvor: <http://tilla.mdc.hr/Images/Eksponati/3470.jpg>)

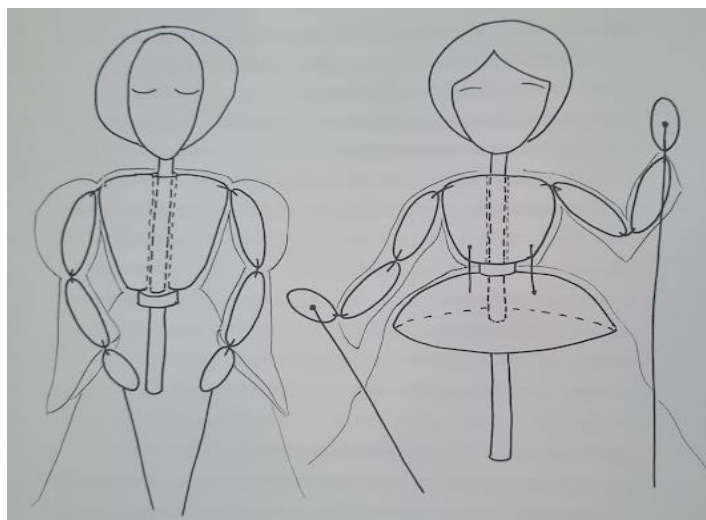
Slika 11.

Skica javajke

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

5.1.1. ANATOMIJA JAVAJKE

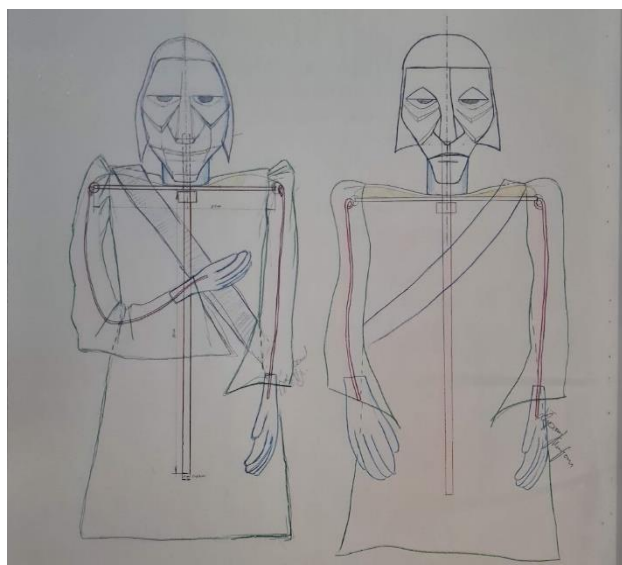
Javajka je trodimenzionalna štapna lutka koja se sastoji od tijela lutke i kontrolnog mehanizma – štapa (Županić BeniĆ, 2009, str. 75). Gornji dio tijela čini pokretljiva trodimenzionalna glava, trup i pokretljive ruke, dok se donji dio tijela sastoji od suknje koja skriva ruku animatora, bez obzira na spol lika koji predstavlja. Ramena, trup, donji dio i ruke čine zasebnu cjelinu izdvojenu od glave. Glavu pokreće i drži štap, dok ostale dijelove drži elipsoidni dio koji predstavlja ramena. Ruke su pomične u svim zglobovima (Županić BeniĆ, 2009, str. 78).

Slika 12.

Anatomija javajke

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 13.

Tehnički crtež javajke

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

5.1.2. ANIMACIJA JAVAJKE

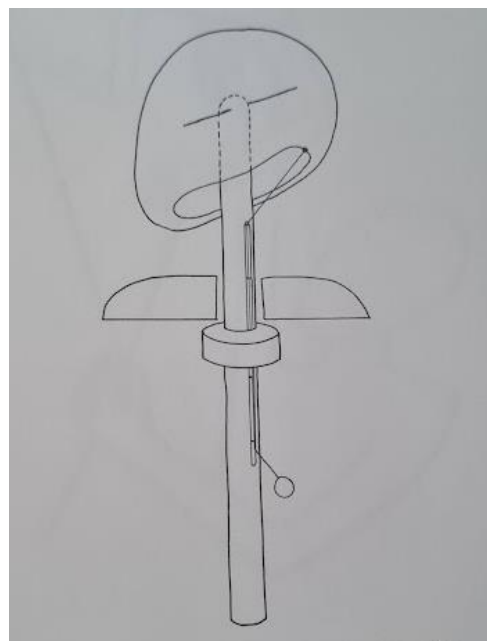
Klasična javajka animira se odozdo, pritom je animator iza paravana te jednom rukom drži štap i animira glavu, dok u drugoj ruci drži žice i njima animira lutkine ruke (Županić BeniĆ, 2009, str. 80). Nadalje, prema Županić BeniĆ (2009) postoji mehanizam uz pomoć kojeg animator može kimati lutkinom glavom. Mehanizam funkcionira tako da lutkina glava s donje strane ima udubinu kroz koju prolazi štap s rupom te se uz pomoć žica učvršćuje unutar glave. Županić BeniĆ (2009) ističe da bi pokret glave bio kontroliran, sa stražnje strane glave pričvrsti se konac koji prolazi duž štapa i pri kraju se zaveže drvena kuglica ili nešto slično kako bi njezinim potezanjem načinili pokret, odnosno povlačili glavu unatrag, a popuštanjem glavu vratili u početni položaj.

Slika 14.

Animacija javajke

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 15.

Tehnički crtež kontrolnog mehanizma

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

5.2. LUTKE ZA KAZALIŠTE SJENA

Lutka sjena za razliku od svih ostalih vrsta lutaka u kazališnoj izvedbi nikada nije vidljiva kao objekt, već samo kao sjena, odnosno iluzija koju stvara svjetlost. Ona kao predmet ne oponaša živo biće, već oponaša sjenu živog bića ili predmeta (Županić Benić, 2009, str. 51). Lutke sjena najčešće se izrađuju od kože, pergamenta, papira, a u novije vrijeme i od plastičnog materijala (Pokrivka, 1985, str. 14). S obzirom na to da se likovi ljudi i životinja izrađuju pretežno u profilu, potrebno ih je znalački oblikovati. Ove figure priljubljene uz bijelo platno, pokretane rukom ili živom pod snopom svjetlosti, ocrtavaju se na drugoj strani kao figure u prirodnom pokretu i na taj način izgledaju kao da su oživljene (Pokrivka, 1985, str. 14). Lutke sjene obično su dvodimenzionalne, plošne. Djeluju poput pokretnih sličica, vrlo su profinjene i velike su umjetničke vrijednosti jer su vizualno očišćene od svega suvišnoga (Županić Benić, 2009, str. 57). Nadalje, autorica Županić Benić (2009) ističe da su lutke sjena vrlo zahvalne u izradi i animaciji za rad s djecom jer ih ona brzo mogu izraditi i primijeniti u svojoj igri, stoga su prikladne za primjenu u vrtiću. Također, takve lutke djeci pružaju mnoštvo mogućnosti istraživanja odnosa svjetlosti i sjena kroz igru te su idealne za pričanje i prepričavanje djeci već poznatih priča. Najjednostavniji oblik tog lutkarskog izraza, kod kojeg ne trebamo ništa izrađivati, jest igra sjena naših ruku na zidu (Županić Benić, 2009, str. 58). Ako želimo izraditi lutku, postupak je vrlo jednostavan, a materijali lako dostupni. Županić Benić (2009) lutke sjena dijeli na dvije vrste: prvu čine transparentne sjene izrađene od prozirnih materijala kao što su različite plastične folije i svila, a drugu vrstu čine lutke sjena izrađene od neprozirnih materijala poput papira, kartona ili šperploče. Lutku sjene čini oblik lutke, svjetlo i platno ili ekran (Županić Benić, 2009, str. 59).

Slika 16.

Ruke kao lutke sjena

(Izvor: <https://www.profil-klett.hr/lutka-prijatelj-i-suradnik-u-ucenju>)

5.2.2. ANATOMIJA LUTKE SJENE

Lutke sjene mogu biti transparentne obojene figure ili neprozirne crne siluete (Županić Benić, 2009, str. 60). Prethodno je navedeno da su lutke sjene obično plošne, dvodimenzionalne figure, što bi značilo da one imaju samo širinu i visinu. Prema Županić Benić (2009), glava i noge lika prikazane su iz profila, dok je tijelo prikazano *en face* ili s prednje strane kako bi se obuhvatile što veće površine lika. Takav nelogičan položaj tijela ne sputava lutku u njezinu kretanju ispred platna.

Slika 17.

Jednostavna lutka sjena

(Izvor: Županić Benić, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

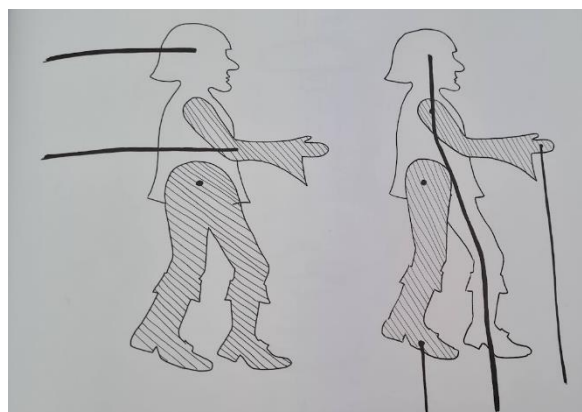
Slika 18.

Lutke sjena

(Izvor: <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A1679/datastream/PDF/view>)

5.2.3. ANIMACIJA LUTKE SJENE

Tijelo lutke kontrolira se nosivom žicom vodilicom koja mora biti dovoljno čvrsta kako bi podnijela težinu lutke i animaciju bez neželjena savijanja (Županić Benić, 2009, str. 61). Županić Benić (2009) navodi da vodilice mogu biti tanki drveni ili bambusovi štapovi, žice od kišobrana, a s obzirom na to da se pokreću lakši dijelovi lutke, kao vodilice se mogu iskoristiti končići ili tanke vrpce od plastičnih folija. Osim podjele lutaka sjena prema vrsti materijala, dijele se i na jednostavne i složene, s obzirom na to koliko imaju pokretnih zglobova i vodilica. Jednostavne lutke imaju samo glavnu kontrolnu žicu, dok složene obično imaju vodilicu koja prolazi kroz jednu nogu i pričvršćena je za glavu, a druga je noga pričvršćena tako da se sama pri pomicanju lutke automatski njiše, što djeluje poput hoda (Županić Benić, 2009, str. 63). Način pričvršćivanja ovisi o tome odakle želimo kontrolirati lutku te hoće li nam kontrolna žica biti pričvršćena na lutku i nepomična ili pričvršćena jednim dijelom, ali s mogućnošću okretanja lutke (Županić Benić, 2009, str. 64). Lutke sjena mogu imati pokretnu glavu i pokretna usta, dok ruke i noge mogu biti samo pričvršćene bez vodilica, tako da se pri pokretu slobodno pomiču. Ukoliko je za predstavu potreban precizan pokret nogu ili ruku, mogu se staviti vodilice. Međutim, Županić Benić (2009) napominje da nije praktično da lutka sjena ima vodilice na rukama i nogama, već je poželjnije da ako noge imaju vodilice, ruke budu slobodne jer s mnogo vidljivih vodilica lutka gubi na svom sveukupnom dojmu i teže se animira. Plošne se figure animiraju ispred platna na kojem se projiciraju njihove sjene, dok je izvor svjetla iza lutaka i usmjeren je prema platnu. Prema Županić Benić (2009) postoje tri načina mehaničkog pokretanja sjena: sjene animirane odozdo, sa strane i odostraga.

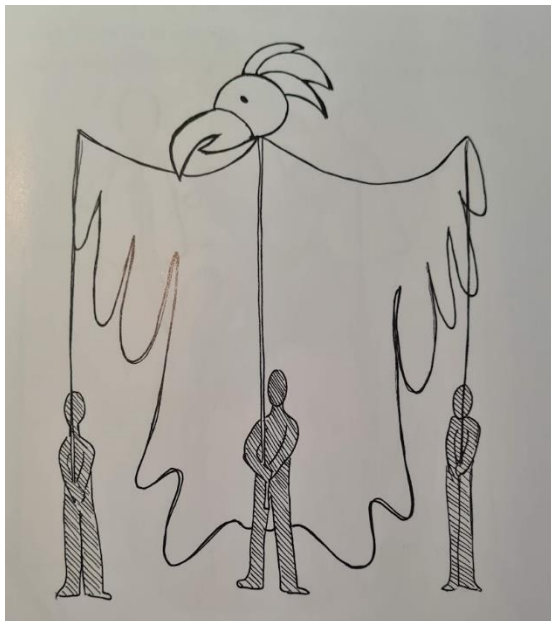
Slika 19.

Načini animacije lutaka sjena (sa strane i odozdo)

(Izvor: Županić Benić, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

5.3. VELIKE ILI GIGANTSKE LUTKE

U lutkarstvu je uvijek zanimljiv odnos veličina, iz čega proizlazi i sama prednost tog medija spram drugih. Lutka, i sve što je okružuje, tijekom predstave može rasti i smanjivati se bez upotrebe posebnih efekata, već samo uz maštu i umijeće lutkara. Gigantska lutka nastaje kada glumac odvoji masku od svoga lica i stavi je na štap (Županić BeniĆ, 2009, str. 116). Za izradu takvih lutaka, koje premašuju nekoliko metara u visinu, dužinu i širinu, može se koristiti isti princip izrade mehanizma kao kod lutke javajke, prema Županić BeniĆ (2009). Međutim, za konstrukciju takvog tipa lutke, važno je odabrati pravi materijal za izradu – materijal mora biti lagan i čvrst (Županić BeniĆ, 2009, str. 86). Županić BeniĆ (2009) gigantske lutke opisuje kao jedinstvene, vidljive, zamijećene, zastrašujuće, uveseljavajuće, a ovisno o njihovoj veličini pokreće ih jedan čovjek ili više ljudi. Najprikladnije su za ulicu, ulične performanse, karnevalske povorke i sl.

Slika 20.

Skica gigantske lutke na štapu

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 21.

Gigantska lutka na štapu

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

6. LUTKE NA KONCIMA – MARIONETE

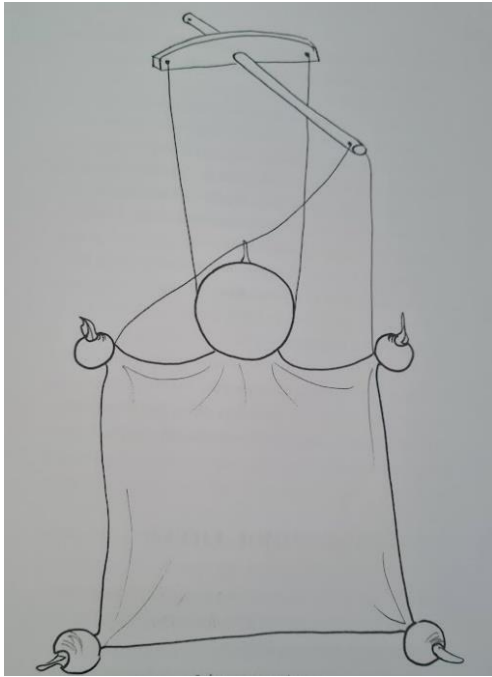
Prema Pokrivki (1985) marionete su lutke s velikom tradicijom. U početku su bile vrlo jednostavne s minimalnim pokretima, no s vremenom su dobivale konce za animaciju ruku i nogu, stoga je stvoren takozvani kontrolnik, drveni nosač za koji su ti konci vezani. U knjizi *O lutkama i lutkarstvu* taj mehanizam spominje se pod nazivom „marionetski križ“ kojeg lutkar drži u ruci i uz pomoć njega pokreće lutku potežući mnogobrojne konce. Konci „naređuju“ lutki kako treba djelovati. Vrlo je važan materijal od kojeg su konci izrađeni: on mora biti minimalno elastičan i veoma čvrst (Županić Benić, 2009, str. 103). Ako govorimo o anatomiji lutke, marionete se obično sastoje od triju osnovnih elemenata: tijela lutke, mehanizma za kontrolu, odnosno animaciju i niti konaca pričvršćenih na kontrolni mehanizam i dijelove lutke (Županić Benić, 2009, str. 98). Kako je marioneta vrlo složena lutka, postoji nekoliko koraka u njezinoj izradi. Tijelo lutke je većinom kopija čovjeka, životinje ili izmišljenoga lika. Županić Benić (2009) objašnjava da se kreacija tijela lutke odvija u tri osnovna koraka: umjetnički (likovna i kazališna stilizacija lutke), pokret lutke ili kreacija trik-mehanizma, te mehanička kreacija komponenti lutke. U radu s djecom koriste se marionete u najjednostavnijem obliku.

Slika 22.

Marionete

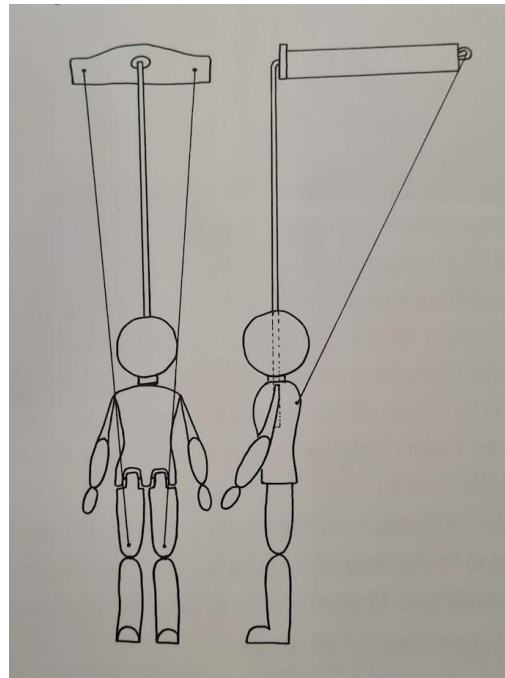
(Izvor: <https://www.marionete.si/images/marionete.jpg>)

Slika 23.

Marioneta u najjednostavnijem obliku

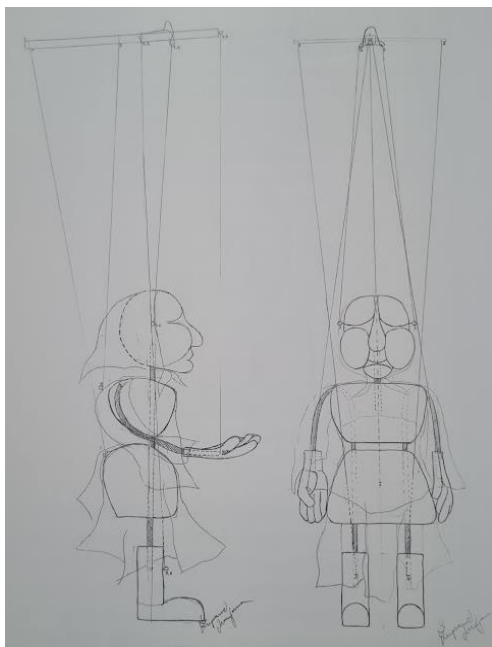
(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 24.

Osnovni elementi marionete: tijelo lutke, konci i kontrolni mehanizam

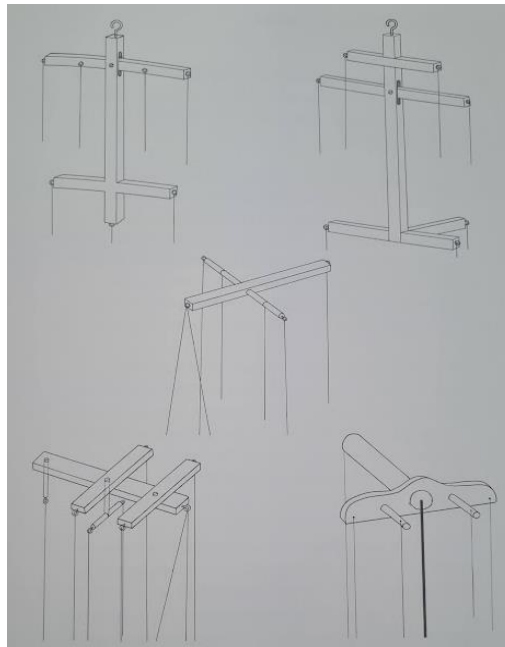
(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 25.

Tehnički crtež marionete

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 26.

Primjeri kontrolnih mehanizama

(Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

7. LUTKA I ODGOJ

Scenska lutka u ruci predškolskog djeteta svojim prividnim, ali vrlo sugestivnim oživljavanjem nudi djetetu sudjelovanje u zamišljenom svijetu koji sam stvara u igri (Glibo, 2000, str. 114). Između mnogih vrijednosti koje se prepisuju interakciji djeteta s lutkom, najznačajnije su one da osnažuje djetetovu sliku o sebi, potpomaže razvoju govora kroz verbalno izražavanje, nudi djetetu prihvatljive izlaze za oslobađanje emocija, potiče razvoj socijalnih vještina, omogućuje djetetu da doživi i spozna različite životne situacije te mu pomaže da razlikuje san od jave (Hicela, 2005, str. 7).

7.1. ULOGA LUTKE U RAZVOJU GOVORA

Za razliku od školske djece, djeca predškolske dobi još uvijek usavršavaju jezične sposobnosti, stoga je jezični razvoj prvenstven obrazovni cilj za predškolsku djecu (Hicela, 2007, str. 59). Možemo reći da je lutka jedan od glavnih predmeta igranja predškolske djece te da ima važnu ulogu u jezičnom obrazovanju – djeca s njom komuniciraju, „razgovaraju“. Ona razvija sposobnost slušanja i artikulaciju glasova (Obrenović, 2021, str. 3). Kada dijete primi lutku, želi da lutka progovori, stoga joj dijete daje glas i život. Djeca uz lutku bez inhibicija eksperimentiraju s različitim zvukovima i glasovima (Hicela, 2011, str. 14). Hicela (2011) objašnjava kako dijete tijekom igre s lutkom jezik ne upotrebljava samo u svrhu komunikacije, već ga lutka potiče da kroz igru izmišlja neočekivane jezične konstrukcije ili suzvučja, duže monologe i dijaloge, da se poigrava glasovima, slogovima, riječima, gramatičkim oblicima, da izmišlja nove riječi te pronalazi najsazetije i najbolje izraze za ono što želi reći. U članku je naveden primjer „plaževac“ što označava čovjeka koji se sunča na plaži. Dijete u igri upotrebljava i složenije gramatičke strukture koje su u skladu s razvojem njegova mišljenja. Igrajući se lutkom, dijete stvara imaginarne predmete – rekvizite tako što ih verbalno imenuje. Pokrivka (1985) navodi i primjere imenovanja složenijih radnji koje lutka može izvoditi: oblačiti astronautsko odijelo, sjesti u raketu, spustiti se na planetu i slično. U igri lutkom izražava se u dužem monološkom i dijaloškom govoru koji je logički povezan (Pokrivka, 1985, str. 25). Prvi monolog djeteta počinje kada dijete s lutkom u ruci počinje govoriti samo sebi. U takvom monologu, navodi Glibo (2000), nesvjesno dolaze do izraza neke govorne vrednote kao što su boja glasa, trajanje i jačina tona. Osim navedenog, dijete takva igra oduševljava, igra se

vlastitim glasom, a na takvu igru najbolje ga potiče upravo lutka. Osim monologa, dijaloški govor također ima veliku ulogu u dječjem razvoju. Komunicirajući preko lutke, djeca izmjenjuju iskustva i znanja te ih prenose na drugu djecu (Glibo, 2000, str. 170). Lutka je kao poticajno sredstvo govornog komuniciranja nezamjenjiva, a dijete ima veliku potrebu za razgovorom i dijalogom, stoga, ako u blizini nema nikoga s kim bi dijete moglo razgovarati, ono s lutkom na ruci postavlja pitanja svojim igračkama, npr. medi, a onda odmah samo i odgovara umjesto mede. Ta pitanja i odgovore treba pomno slušati jer ona mogu itekako otkriti dječju dušu – njihovu intimu (Glibo, 2000, str. 170). Poticanje dječje igre lutkama, razgovori s djecom preko lutaka u različitim situacijama, dramatiziranje s lutkama u lutkarskim predstavama, osnovni su uvjet u vrtiću da se pomoću lutke potakne ekspresivna i imaginativna upotreba govora djece (Hicela, 2013, str. 51).

7.2. ULOGA LUTKE U RAZVOJU SOCIJALNIH VJEŠTINA

Lutka pomaže prilikom razvijanja društvenih vještina nužnih za izgradnju socijalnog „ja“ (Hicela, 2013, str. 46). Hicela (2013) ističe da je lutkarstvo grupna aktivnost koja od djece zahtijeva da slušaju jedni druge, da čekaju u redu, da jedni druge promatraju, da poštuju ideje, prijedloge i osjećaje drugih, a svi oblici suradnje pomažu u razvijanju socijalnih vještina. U tim grupnim aktivnostima dijete može prepoznati svoje različite društvene vještine i sposobnosti: koliko je vješto u iniciranju igre, može li pridonijeti, ali i može li prihvatiti prijedloge vršnjaka, kako zna izražavati svoje ideje, zna li kontrolirati svoj impuls da se istakne i slično (Hicela, 2005, str. 9). Djeca postepeno tijekom igre razvijaju smisao za uzajamnost, solidarnost, pravednost i suradnju (Pokrivka, 1985, str. 27). Isto tako, lutka će djetetu pomoći u gradnji samopoštovanja, pronalaženju mjesta među vršnjacima, ohrabriti ga u aktivnosti u kojoj želi sudjelovati te potaknuti razvoj osjećaja za timski rad (Hicela, 2005, str. 9). Koristeći lutke u odgojno-obrazovnom procesu, možemo značajno pridonijeti humanijem i manje stresnom uključivanju djece u proces socijalizacije (Obrenović, 2021, str. 3). Prema Glibu (2000) dijalog je na neki način početak socijalizacije djece u slobodnoj igri sa scenskom lutkom jer jedno dijete s lutkom u ruci svojim pitanjem potakne drugo dijete da se uključi u lutkarsku igru i tako počinju komunicirati.

7.3. ULOGA LUTKE U RAZVOJU EMOCIJA

Igre sa scenskim lutkama odišu djetetovom emocionalnošću. Dijete uz pomoć lutke u igri izdvaja oblike stvarnosti koji za njega imaju veće emocionalno značenje (Pokrivka, 1985, str. 26). Lutka djetetu nudi prihvatljive izlaze za oslobađanje, preusmjeravanje i izražavanje emocija (Hicela, 2005, str. 8). Lutka pomaže djeci, ali i odraslima, da lakše proživljavaju strah i druge emocije, te nadilaze različite teškoće. Lutka je kao podvostručenje živih bića vrlo pogodna da dijete na nju prenese svoju emocionalnu uznemirenost, da s lutkom raspravlja o svojim problemima te da ih nesvjesno analizira (Pokrivka, 1985, str. 26). Prema Huntu i Renftu (1982), Hicela (2005) u članku *Lutka i odgoj djeteta* objašnjava kako djeca lutke vide i prihvaćaju kao dobronamjerne prijatelje. Upravo radi takvog viđenja lutaka, djeca bez straha ili grdnje lutki mogu povjeriti svoje osjećaje i misli. Lutka je poseban „prijatelj“ koji ima pristup djetetovom unutarnjem svijetu i posrednik je koji omogućuje djetetu komunikaciju s vanjskim svijetom, a upravo je to izvor mogućnosti za odgojno-obrazovni rad (Hunt i Renfro, 1982; Hicela, 2005). Igre s lutkom pridonose emotivnom rasterećenju i pružaju uvid u djetetove konflikte (Hicela, 2005, str. 8). Lutka preuzima negativna ponašanja, agresivna stajališta i druge negativne emocije bez osjećaja krivnje, što je prema Majaronu (2004) vrlo važno za cjelovit i harmoničan razvoj osobnosti. Nadalje, djeca se poistovjećuju s lutkom, pričaju u njezino ime ili s njom vode dijalog. Tako oponašaju situacije u obitelji ili društvenoj sredini u kojoj još ne mogu sudjelovati (Hicela, 2005, str. 8). Prema Majaronu (2004) jedno je od najvažnijih koraka u djetetovom napredovanju otkrivanje načina komunikacije koje se u predškolskoj dobi poglavito ostvaruje kroz osjećaje (Hicela, 2005, str. 8). Kako bi se komunikacija odvijala bez stresa, frustracija i bez izazivanja neugodnih osjećaja, Majaron (2004) predlaže korištenje lutke u svakodnevnim odnosima jer djeca „mišljenje lutke“ prihvaćaju s više oduševljenja nego mišljenje odraslih. Lutka je autoritet prema djetetovom izboru. Mogućnost lutke je i u njejoj moći da djeluje kao specifična ravnoteža ega. Sramežljivom djetetu lutka će pružiti hrabrost da se uključi u komunikaciju s drugima, a samoživom će djetetu pomoći da usmjeri svoju pažnju na sebe i druge (Hicela, 2005, str. 8). Dijete se u simboličkoj igri s lutkom počinje i emocionalno usredotočivati na druge. Izdvajanje i uočavanje određenih emocionalnih stanja koje dijete prezentira, koristeći pripadajuće vanjske pokazatelje izdvojenih emocija, pridonosi razumijevanju tuđih emocija i razvoju vlastitih viših emocija, primjerice – suosjećanju (Hicela, 2005, str. 9).

7.4. ULOGA LUTKE U STVARANJU POZITIVNE SLIKE O SEBI

Lutka može služiti kao sredstvo za poticanje pozitivne slike o sebi, što je posebno vrijedno kada lutka dođe u ruke sramežljivog djeteta. Uz pomoć lutke dijete će se lakše obratiti prijatelju i lakše će izreći svoje osjećaje, misli i ideje (Tomasović, 2016, str. 359). Nadalje, Hicela (2005) navodi da djeca tijekom lutkarske igre brzo sebe počinju smatrati stvoriteljima što im pomaže da se osjećaju uspješno radi svojih zamisli i postupaka. Djeca dobivaju osjećaj samosvijesti i važnosti. Nadalje, Hicela (2005) u članku *Lutka u razvoju djeteta* navodi da djeca koja se bave lutkarstvom brže nauče vidjeti sebe kao osobe čije su kreacije jedinstvene. Na taj način lutka pomaže djetetu da se osjeća dobro zbog svojih zamisli i djela, te kod djeteta stvara osjećaj samouvjerenosti i vrijednosti. Dijete koje ima mogućnost igrati se lutkom brzo nauči doživljavati sebe kao jedinstveno biće. Pomažući mu da vidi sebe u takvom svjetlu i da se dobro osjeća zbog svojih zamisli i onoga što čini, omogućavamo mu da stekne osjećaj samopouzdanja i važnosti (Hicela, 2013, str. 45).

7.5. ULOGA LUTKE U RAZVOJU DJEČJEG STVARALAŠTVA

Malaguzzi (1997), predstavnik Reggio pedagogije, smatra da dijete ima sto jezika ili načina izražavanja – svi ti načini izražavanja koegzistiraju u umu i aktivnostima djeteta: dijete ima snagu i moć da stvara još i druge načine izražavanja, druge aktivnosti, drugu logiku i druge kreativne potencijale (Hicela, 2013, str. 50). Jedna je od specifičnih vrijednosti igre sa scenskom lutkom to što pridonosi intenzivnom doživljavanju radosti nad vlastitim, ali i tuđim stvaralaštvom. Djeca se međusobno potiču i inspiriraju da im igre budu bogate i raznovrsne (Pokrivka, 1985, str. 29). Nadalje, dijete ima potrebu i sposobnost vlastitom imaginacijom oblikovati sadržaj, radnju i dijalog u lutkarskoj igri, glumiti po više uloga promjenama izraza tijela ili animiranjem lutaka i predmeta (Hicela, 2013, str. 50). Lutkama će odgojitelj, lakše nego bilo kojim drugim sredstvom, potaknuti djetetove dublje interese i spontane reakcije (Hicela, 2013, str. 50). Pretpostavka je stvaralaštva, prema Hiceli (2013), izražavanje na osoban način, a upravo to djetetu omogućuje dobro animirana lutka.

7.6. ULOGA LUTKE U SPOZNAVANJU ŽIVOTNIH SITUACIJA

Igra lutkom omogućuje da dijete doživi različite životne situacije, da stekne iskustvo kroz nekoga tko u stvarnosti ne postoji (Hicela, 2013, str. 46). U igri lutkama većinom su prisutni izmišljeni likovi, međutim, lutke mogu predstavljati nasilnike, zastrašujuće situacije, svakodnevni stres s kojim se dijete suočava, a to iskustvo pomaže djetetu da se suoči s brojnim svakodnevnim problemima. Također, prema Hiceli (2013) stavljanje lutke u različite životne situacije omogućuje djeci lakši ulazak u nove situacije radi osjećaja pripremljenosti. Djeca preko lutke iskušavaju situacije prije nego što se s njima zaista susretnu, to jest prije nego što se u stvarnosti dogode. Tomasović (2016) u članku *Lutka u odgoju i obrazovanju* objašnjava kako igre uloga s lutkom djetetu mogu ublažiti mnoge strahove, stoga dijete lakše prihvaća nužne situacije koje teško podnosi, poput vađenja krvi, popravljanja zuba ili odlaska liječniku. Kada se dijete nalazi, na primjer, u ulozi liječnika, razumije nužnost neugodnih postupaka; kada tješi lutku pacijenta, dijete zapravo tješi sebe i na taj način smanjuje strah u stvarnim situacijama. Nadalje, Pokrivka (1985) navodi da igra sa scenskim lutkama nije čista imitacija djetetova iskustva, već je oblik njegove interpretacije stvarnosti, to jest igra sa scenskim lutkama stvaralačka je aktivnost. Dijete kao društveno biće mora prihvatiti svijet oko sebe, priviknuti se na njega, ovladati njime, a u svemu tome mu pomaže igra (Pokrivka, 1985, str. 23).

7.7. ULOGA LUTKE U RAZVOJU MOTORIKE

Kada govorimo o razvoju motorike, lutka ima veći značaj kod djece mlađe predškolske dobi. Prema Pokrivki (1985) dijete mlađe predškolske dobi vrlo živo manipulira sa scenskom lutkom koja je u središtu njegove igre. U početku igre sa scenskom lutkom dijete istražuje lutku: lupa s njom, prevrće je, opipava, rasteže i slično. Djetetove zamisli u igri su nestalne, kratkotrajne i malokad stvara cjelovite sadržaje. Misao je brža u odnosu na govorne mogućnosti, stoga se dijete služi pokretima, mimikom i čitavim tijelom da bi se izrazilo. Kod djeteta starije predškolske dobi, u scenskoj igri lutkama, motorička aktivnost je smanjena. Ona postaje sve više namijenjena stvaralačkom scenskom izrazu (Pokrivka, 1985, str. 24).

7.8. ULOGA LUTKE U RAZVOJU SAMOSTALNOSTI

Djetetovu samostalnost treba razvijati i poticati u svim sferama života i rada u dječjem vrtiću, od fizičke samostalnosti odijevanja i hranjenja do odluke kojom će se igračkom dijete igrati, koju će aktivnost izabrati, kako će riješiti određene probleme ili zadatke i slično. U svim tim situacijama odgojitelj može pomoći u komunikaciji uz pomoć lutke (Hicela, 2013, str. 47). Kao što je već prije istaknuto, dijete lakše i s većim oduševljenjem prihvaća mišljenje lutke zato što lutka nije pretpostavljeni autoritet, već je autoritet koje je dijete samo odabralo. Upravo zato lutka djetetu postaje posrednik između njega i sredine, koji mu pomaže pri samostalnom uključivanju u mnoge situacije. Za razvoj dječje autonomije odlučujuće je i međusobno poštovanje, razumijevanje i tolerancija (Babić, Irović, Kuzma, 1998; Hicela, 2013). Odnosno, prema Hiceli (2013) dijete je spremno poštivati ono što misle, osjećaju i čine odrasli, vršnjaci i druga djeca, samo kada vidi da se i njegove zamisli, osjećaji i naponi stvarno poštuju. Nadalje, Hurst (2002) ističe kako je oprezno i pravodobno sudjelovanje odraslog u dječjoj igri i načinu uključivanja u nju od velikog značenja za poticanje djetetove samostalnosti. Upravo zbog animacijskih obilježja lutke, odgojitelj to može lakše ostvariti (Hicela, 2013, str. 47). Dječja samostalnost razvija se i potiče i u mješovitim skupinama djece u vrtiću. Primjerice, starija djeca mogu poticati mlađu u odabiru raznolikih lutaka koje će potaknuti širenje i produbljivanje teme igre dramatizacije, kao i njezino duže trajanje (Nenadić-Bilan, 2003; Hicela, 2013).

7.9. ULOGA LUTKE U RAZLIKOVANJU SNA OD JAVE

Dramske i fantastične igre lutkom pomažu djeci razlikovati san od stvarnosti. Hicela (2005) navodi da djeca preko lutaka izražavaju svoju unutarnju „zbunjenost“ stvarnošću, te im lutke omogućavaju da budu ono što bi u tom trenutku voljeli biti. Na primjer, lutka može letjeti, boriti se bez ranjavanja, posjedovati izvanrednu snagu, moć i slično.

8. DIJETE, ODGOJITELJ I LUTKA

Odgajatelj u stvaralačkim igrama sa scenskim lutkama ponajprije stvara uvjete da bi se djeca mogla igrati, a zatim njeguje, razvija i intenzivira ove igre (Pokrivka, 1985, str. 34). U svojoj knjizi *Dijete i scenska lutka*, Pokrivka (1985) objašnjava da je odgajateljeva uloga voditi brigu o tome da djeci pruži vrijedne događaje, iskustva, te znanja iz prirodne i društvene sredine promišljenim pedagoškim radom. Nadalje, odgajatelj motivira djecu za igru razgovorom, evociranjem doživljaja, lutkama, glazbom, pjesmom, zagonetkom i, što je osobito važno, potiče djecu svojom igrom (Pokrivka, 1985, str. 34). Odgajatelj svojom igrom prikazuje mogućnosti svake pojedine lutke, nenametljivo upozorava djecu na intonacijske i druge promjene u glasovnoj karakterizaciji likova (izražajan govor) te izaziva vedro raspoloženje i želju za igrom (Pokrivka, 1985, str. 35).

Prema Pokrivki (1985) lutkarske igre odgajatelja često sadrže moralne vrijednosti koje utječu na razvoj pozitivnih crta ličnosti djeteta: pravednost, istinoljubivost, dobrotu, prijateljstvo, hrabrost, itd. Osnovne forme igara koje izvodi odgajatelj sa scenskim lutkama jesu: lutkarska improvizacija, lutkarski igrokaz te lutkarska dramatizacija i adaptacija umjetničkih tekstova (Pokrivka, 1985, str. 38).

1) LUTKARSKA IMPROVIZACIJA

Lutkarska improvizacija, prema Glibu (2000), koju izvodi odgajatelj u dječjem vrtiću osnovni je oblik lutkarskih igara, a njezina sudbina ovisi o odgajatelju. Najbolja lutka u njegovim rukama može postati dosadna, dok s druge strane tikvica natakuta na kažiprst može postati mala čarolija. Sve to ovisi o odgajateljevim kreativnim mogućnostima. Osnovne forme lutkarske improvizacije jesu: monolog, dijalog, ples i pantomima (Pokrivka, 1985, str. 42). Lutkarskom improvizacijom odgajatelj se koristi u raznovrsnim situacijama, u odgojno-obrazovnim procesima koji se ne mogu uvijek predvidjeti ili kao dio neke aktivnosti.

Prema Glibu (2000), da bi lutkarska improvizacija odgajatelja imala punu pedagošku vrijednost, potrebno je ispuniti i neke osnovne zahtjeve:

- sadržava svježiu originalnost, što znači odustajanje od ponavljanja, stereotipnosti, prevelike sladunjavosti i sentimentalnosti;

- odiše odgajateljevom nježnošću i zaigranošću;
- po naivnosti, a ponekad i nespretnosti, podsjeća na dječju igru;
- govorno se oblikuje čisto i jasno, lutkarski funkcionalno;
- zaplet ne polazi iz grubih sukoba lutaka;
- svi elementi lutkarske improvizacije neprestano osciliraju od čistog lirizma do punoga humora (Glibo, 2000, str. 137).

2) LUTKARSKI IGROKAZ

Lutkarski igrokaz koji se izvodi u dječjem vrtiću ne smije zahtijevati teža tehnička rješenja, radnja mora imati čist i jednostavan oblik i valja izbjegavati nagomilavanje sukoba među lutkama (Pokrivka, 1895, str. 45). Planirani broj lutkarskih igrokaza s gotovim dramskim tekstom ili dramatizacijama priča koje odgojitelj želi provesti jest pet do deset lutkarskih igrokaza, ovisno o uzrastu djece. Većina dramskih tekstova za djecu predškolskog odgoja pisana je za izvedbu u profesionalnim lutkarskim kazalištima, stoga Pokrivka (1895) preporučuje odgajateljima da neke od tih igrokaza, posebno one koji imaju zanimljivu i dobro razvijenu dramsku radnju, prerade i osuvremene za izvođenje na lutkarskoj sceni u dječjem vrtiću.

3) LUTKARSKA DRAMATIZACIJA I ADAPTACIJA UMJETNIČKIH TEKSTOVA

Stvaralačke igre sa scenskim lutkama ili su sasvim slobodne, kad se djeca samoinicijativno opredjeljuju za igru i samostalno, bez utjecaja odgajatelja, realiziraju svoje zamisli, ili su neposredno motivirana i tijekom cijelog trajanja vođena od strane odgajatelja (Pokrivka, 1985, str. 34). Poticaji za stvaralačke igre sa scenskim lutkama u dječjem vrtiću mogu proizlaziti iz djetetovih likovnih aktivnosti (izrada scenskih lutaka), doživljavanja umjetničkih djela (slikovnice, kazališne predstave, književna djela, TV-emisije, likovne izložbe i dr.), likovnih kreacija odgajatelja, znanja iz prirode ili društvene sredine (Pokrivka, 1985, str. 36).

Prema Pokrivki (1985) igre dramatizacije umjetničkih tekstova sa scenskim lutkama organiziraju se:

- nakon usvojene priče koja je pogodna za dramatizaciju;

- nakon naučene pjesme napamet koja sadrži dovoljno elemenata za dramaturgiju ili scensku ilustraciju;
- nakon usvajanja kraćeg lutkarskog igrokaza.

Uloga je odgajatelja, u igrama dramaturgije umjetničkih tekstova sa scenskim lutkama, metodički ispravno i promišljeno voditi djecu do dramaturgije. Pokrivka (1985) navodi da odgajatelj treba osigurati doživljaj umjetničkog djela, ponavljanjem s djecom usvojiti sadržaj, dogovoriti način igre, te maksimalno aktivirati djecu u pripremi prostora, rekvizita, odabiru glazbe, podjeli uloga i slično. Tijekom igre dramaturgije odgajatelj potiče djecu da sadržaj literarnog djela realiziraju što bogatije, unoseći i stvaralačke elemente (Pokrivka, 1985, str. 38).

Za igru dramaturgije i adaptacije umjetničkih tekstova, prema Pokrivki (1985), pogodni su kraći tekstovi s manje lica koji imaju konciznu fabulu pogodnu za prenošenje u dramsku radnju, te dramatičan i živ dijalog. Nadalje, izbor tekstova može se obaviti i prema tipu lutke koja će ga izvoditi. Na primjer, tekstovi za igre s lutkama sjenama podnose samo jednostavnu dramaturgiju (basna, kratka priča, scenska ilustracija pjesme i sl.) (Pokrivka, 1985, str. 46).

9. PRAKTIČNI DIO RADA – IZRADA ŠTAPNIH LUTAKA JAVAJKI

9.1. SKICA, MATERIJALI I PRIBOR

Motivacija za izradu lutaka bila je priča o Ivici i Marici. Uz njih dvoje izradila sam i staru vješticu. Sve tri lutke izrađivala sam na jednak način. Izradu lutaka započela sam skiciranjem lica koja odgovaraju karakterima lutaka, tehnikom olovke. Skice lutaka prikazane su *en face* i iz profila.

Slika 27.

Skica Ivice

(Izvor: autorski rad)

Slika 28.

Skica bakice/vještrice

(Izvor: autorski rad)

Slika 29.

Skica Marice

(Izvor: autorski rad)

Slika 30.

Skica profila

(Izvor: autorski rad)

Materijali i pribor potrebni za izradu lutaka: stiroporne kugle, masa za modeliranje koja se oblikuje poput plastelina, ali se suši na zraku (*das masa*), štapovi promjera 1 cm, žica, brusni papir, ljepenka, drveni prsteni, spužva, metalne alke, vuna, tkanina, vata, škare, šivaći pribor, pištolj s plastičnim patronama i akrilne boje.

Slika 31.

Materijali i pribor

(Izvor: autorski rad)

9.2. IZRADA GLAVE I TIJELA

U vratnom dijelu stiroporne kugle izdubila sam rupu za štap tako da lutka ima mogućnost kimanja glavom. Na vrhu štapa izbušila sam rupu kroz koju sam provukla žice koje sam zaoblila sa svake strane glave. Na stražnjem dijelu glave pričvrstila sam konac koji prolazi duž štapa. Na kraju konca zavezala sam kuglicu kako bi pokretanje glave bilo bolje kontrolirano. Pri potezanju kuglice glavu povlačimo unatrag, a njezinim popuštanjem glavu vraćamo u početni položaj. Cijeli oblik presvukla sam masom za modeliranje i prstima oblikovala lice lutke prema izrađenoj skici. Kada sam dobila željeni oblik i izgled glave, ostavila sam je da se jedan dan suši na zraku. Sljedeći sam dan glavu izbrusila i krenula na bojanje akrilnim bojama. Za kosu i oblikovanje frizure lutaka koristila sam različite tipove vune.

Slika 32.

Proces izrade glave lutke

(Izvor: autorski rad)

Tijelo lutke čini štap promjera 1 centimetar i dužine 40 centimetara. Rameni dio čini elipsoidni dio izrezan iz čvrste ljepenke. Na sredini ljepenke izbušila sam rupu kroz koju prolazi štap, a ispod ljepenke prilijepila sam drveni prsten kako bi držao rameni dio, odnosno tijelo lutke. Isto tako na krajevima ljepenke izbušila sam dvije rupe kroz koje sam provukla metalne

alke da bih povezala tijelo lutke s rukama. Ruke lutke, to jest podlakticu i nadlakticu načinila sam od dva štapa promjera 1 centimetar i dužine 8 centimetara. Na oba kraja štapa probušila sam rupe kako bih ih mogla provući i povezati s metalnim alkama. Na taj su način ruke lutke postale pokretljive. Trup lutke oblikovala sam stiroporom i spužvama koje sam zalijepila s ramenim dijelom tijela. Oblik šake izrezala sam iz tkanine, zašila i napunila vatom. Za dlanove ruke pričvrstila sam čvrstu žicu kako bih ruke mogla pomicati. Na kraju štapa nalazi se drvena kuglica koja pomaže u držanju štapa i ukoliko dođe do klizanja dlanova kuglica, sprječava ispuštanje štapa iz ruku animatora.

Slika 33.

Proces izrade tijela lutke

(Izvor: autorski rad)

9.3. ZAVRŠNI PROCES

Za izradu kostima lutaka iskoristila sam materijale poput radne kute i stare plahte. Uzela sam dimenzije tijela lutke, skicirala kroj kostima, izrezala ga iz materijala i sve spojila uz pomoć šivaće mašine. Sa stražnje strane kostima nalazi se čičak kako bi se lakše odjenuo na tijelo lutke. Kostimima lutaka dodala sam nekoliko detalja poput cvjetića, mašna, rupca i velikih noktiju kako bih upotpunila njihov izgled i karakter.

Slika 34.

Detalji na lutkama

(Izvor: autorski rad)

Slika 35.

Završni izgled lutaka

(Izvor: autorski rad)

10. ZAKLJUČAK

Ovim završnim radom pokušala sam što više približiti i skrenuti pozornost na važnost kazališnih lutaka u odgoju djece predškolske dobi. Na samom početku, uz pomoć i proučavanje stručne literature proširila sam svoje dosadašnje znanje o podjeli lutaka, njihovoj anatomiji i animaciji. Također, daljnjim i dubljim istraživanjem pronalazila sam nove činjenice i saznanja o utjecaju lutaka na razvoj djece u mnogim razvojnim područjima, te time potvrdila njihov pozitivan utjecaj i vrijednost u odgojno-obrazovnom radu.

Lutka je prisutna u djetetovom životu od samog početka i većina na lutku gleda samo kao na djetetovu igračku. Međutim, ako pogledamo širu sliku i što sve pozitivno lutka djetetu može donijeti, lutka više neće imati funkciju obične igračke, već funkciju djetetovog bliskog predmeta koji može preuzeti posebnu odgojnu ulogu. Važno je da se funkcija i namjena lutke promišljeno koristi jer uz pomoć nje dijete može upoznavati svijet, razvijati socijalne vještine, jačati samopouzdanje, razvijati govorne vještine, prepoznavati emocije i slično. Dijete u lutki pronalazi zabavu, dobronamjernoga prijatelja, utjehu, sigurnost i autoritet. Zanimljivost koja se skriva u običnoj dječjoj lutki, njezinu sadržaju i namjeni, toliko je složena da će još dugo biti predmet naše radoznalosti i ozbiljnijih istraživanja, i to baš zato što pruža neograničen broj mogućnosti uporabe (Glibo, 2000, str. 83).

U budućem radu s djecom, potrudit ću se što više kroz igru i zabavu koristiti kazališne lutke na način koji će doprinijeti boljem razvoju i odgoju djece predškolske dobi.

11. LITERATURA

Knjige:

Cacaj Ajh, S. (2008). *Male lutkarske kuće: poticaj dječjem stvaralaštvu*. Tempo.

Glibo, R. (2000). *Lutkarstvo i scenska kultura*. Ekološki glasnik.

Pokrivka, V. (1985). *Dijete i scenska lutka: priručnik za odgajatelje u dječjim vrtićima*. Školska knjiga.

Županić Benić, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*. Leykaminternational.

Članci:

Ivon, H. (2005). Lutka u razvoju djeteta. *Dijete, vrtić, obitelj*. 40(11), 6–11.

Ivon, H. (2013). Lutka i lutkarska igra u kurikulum predškolskog odgoja. *Školski vjesnik*. 62(1), 43–54.

Ivon, H. (2002/2003). *Lutka kao animacijsko, odgojno i metodičko sredstvo u dječjem vrtiću*. Zbornik radova. Sveučilište u Zadru. Stručni odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja predškolske djece. 3(3), 179–185.

Ivon, H. (2011). Obilježja i razvojne mogućnosti dječje lutkarske igre. *Školski vjesnik*. 60(1), 7–24.

Ivon, H. (2007). Poticanje govornoga razvoja i jezičnoga stvaralaštva kroz igre s lutkama. *Hrvatski* 5. 1, 59–76.

Obrenović, M. (2021). Pozitivna klima uz pomoć lutke. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*. 4(5), 389–393.

Tomasović, J. (2016). Lutka u odgoju i obrazovanju. *Školski vjesnik*. (65), 357-367.

12. PRILOZI

Slika 1. *Vrste scenskih lutaka* (Izvor: <https://www.profil-klett.hr/lutka-prijatelj-i-suradnik-u-ucenju>) Preuzeto 7. lipnja 2024.

Slika 2. *Ginjol lutke*

(Izvor: <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A571/datastream/PDF/view>)

Preuzeto 7. lipnja 2024.

Slika 3. *Varijacije pokretanja ginjola lutke* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 4. *Položaj lutkara pri animaciji ginjola* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 5. *Tehnički i idejni crtež ginjola* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 6. *Lutka zijevalica – ovca* (Izvor: autorski rad)

Slika 7. *Lutke zijevalice – pas, zec i mačka* (Izvor: autorski rad)

Slika 8. *Skica zijevalica* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 9. *Animacija zijevalice* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 10. *Lutka javajka* (Izvor: <http://tilla.mdc.hr/Images/Eksponati/3470.jpg>) Preuzeto 7. lipnja 2024.

Slika 11. *Skica javajke* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 12. *Anatomija javajke* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 13. *Tehnički crtež javajke* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 14. *Animacija javajke* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 15. *Tehnički crtež kontrolnog mehanizma* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 16. *Ruke kao lutke sjena* (Izvor: <https://www.profil-klett.hr/lutka-prijatelj-i-suradnik-u-ucenju>) Preuzeto 7. lipnja 2024.

Slika 17. *Jednostavna lutka sjena* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 18. *Lutke sjena*

(Izvor: <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A1679/datastream/PDF/view>)

Preuzeto 7. lipnja 2024.

Slika 19. *Naćini animacije lutka sjena (sa strane i odozdo)*

Slika 20. *Skica gigantske lutke na štapu* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 21. *Gigantska lutka na štapu* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 22. *Marionete* (Izvor: <https://www.marionete.si/images/marionete.jpg>) Preuzeto 7. lipnja 2024.

Slika 23. *Marioneta u najjednostavnijem obliku* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 24. *Osnovni elementi marionete; tijelo lutke, konci i kontrolni mehanizam* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 25. *Tehnićki crtež marionete* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 26. *Primjeri kontrolnih mehanizama* (Izvor: Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*)

Slika 27. *Skica Ivica* (Izvor: autorski rad)

Slika 28. *Skica bakice/vještice* (Izvor: autorski rad)

Slika 29. *Skica Marice* (Izvor: autorski rad)

Slika 30. *Skica profila* (Izvor: autorski rad)

Slika 31. *Materijali i pribor* (Izvor: autorski rad)

Slika 32. *Proces izrade glave lutke* (Izvor: autorski rad)

Slika 33. *Proces izrade tijela lutke* (Izvor: autorski rad)

Slika 34. *Detalji na lutkama* (Izvor: autorski rad)

Slika 35. *Završni izgled lutaka* (Izvor: autorski rad)

13. IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOGA RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojega rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Lana Mesec
